

ЗДІЙСНЕННЯ ЕКОКОНТРОЛЮ ЗА СТАНОМ ДОВКІЛЛЯ НА СУМЩИНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**Скляр Юрій Леонідович**кандидат біологічних наук, доцент
Сумський національний аграрний університет, м. Суми, Україна
ORCID: 0000-0002-5790-1331
sul_bio@ukr.net**Бердін Іван Васильович**студент
Сумський національний аграрний університет, м. Суми, Україна
ORCID: 0009-0009-7550-5816
ivanberdin21@gmail.com**Скляр Вікторія Григорівна**доктор біологічних наук, професор
Сумський національний аграрний університет, м. Суми, Україна
ORCID: 0000-0002-1301-7384
skvig@ukr.net

Одним із пріоритетних питань для сучасного суспільства є збереження довкілля. Дієвим засобом його охорони є здійснення екоконтролю за використанням природних ресурсів та за антропогенним тиском на них. В Україні невід'ємною та важливою складовою реалізації державної політики із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів є діяльність Державної екологічної інспекції. Метою даної статті є аналіз роботи Державної екологічної інспекції в Сумській області в умовах воєнного стану. Дослідження проведено за результатами опрацювання звітів про здійснення екоконтролю, які оприлюднені на офіційному сайті установи. Встановлено, що до початку повномасштабного воєнного вторгнення росії переважна частина перевірок Державної екологічної інспекції в Сумській області (планових та позапланових) проводилась у сферах поводження з відходами та хімічними речовинами, охорони водних ресурсів, атмосферного повітря, земельного фонду та надр. У 2023 році проведено 1235 виключно позапланових перевірок переважно у сферах охорони рослинного світу – 671 (54%), рибних ресурсів – 171 (14%) та поводження з відходами та хімічними речовинами – 121 (10%). Порівняно з 2022 роком, за 2023 рік більша частина протоколів складена відносно незаконного видобутку рибних ресурсів – 168 протоколів (43%), близько 39% протоколів складені у сфері охорони рослинного світу – 152 протоколи, в той час як на сферу поводження з відходами та хімічними речовинами припадає лише 9% складених протоколів – 33 протоколи. За результатами проведених у 2022–2024 рр. перевірок було накладено штрафів на загальну суму 282,597 тис. грн, з яких найбільше за порушення у сферах охорони рослинного світу – 154,224 тис. грн, поводження з відходами та хімічними речовинами – 39,083 тис. грн та охорони рибних ресурсів – 31,824 тис. грн. Станом на 01.01.2024 року збитки, спричинені забрудненням поверхневих водних об'єктів внаслідок бойових дій, сумарно становили 1,834 млрд грн, загальна сума збитків через забруднення земельних ресурсів – 656,382 млн грн, атмосферного повітря – 222,224 млн грн. Протягом 2022–2024 рр. довкілля в межах Сумської області було сумарно завдано збитків, не пов'язаних з бойовими діями, на суму 193,460 млн грн. Отже, в умовах воєнного часу одним із пріоритетних напрямків роботи стала оцінка впливу війни на стан довкілля та його компонентів. При цьому особлива увага приділяється визначенню шкоди і збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії росії. Разом з тим при цьому виникає низка проблемних питань, обумовлених її недосконалістю методик, на основі яких визначається обсяг заподіяної шкоди, тому позитивним є поява в Україні нових підходів до оцінки збитків, завданих воєнними діями.

Ключові слова: довкілля, природні ресурси, природні комплекси, охорона природи, природно-заповідний фонд України, екоконтроль, вплив війни, оцінка збитків.

DOI <https://doi.org/10.32782/agrobio.2024.3.8>

Вступ. Питання збереження природних комплексів Землі та їхніх окремих компонентів для сучасного суспільства є одними із пріоритетних (Kubacka, 2019, Naess, 2019, Hilborn & Sinclair, 2021; Liu et al., 2021; Panwar et al., 2023; Yadav et al., 2023), оскільки виступає одними із визначальних чинників щодо забезпечення існування та сталого розвитку людської цивілізації (Polasky et al., 2019, Uralovich et al., 2023). У свою чергу дієвим засобом

охорони довкілля планети є здійснення екоконтролю за використанням природних ресурсів та за ступенем антропогенного тиску на них (Izrael, 2012; Heggen, & Sridharan, 2021, Glicksman et al., 2023). Його застосування впливає не лише на стан навколишнього середовища, а й на розвиток й економічні показники окремих галузей виробництва. Зокрема, вже є досвід використання екоконтролю при запровадженні інтегрованого управлінського підходу

в сільському господарстві (Gunarathne, & Lee, 2020). Він посідає чільне місце й в системі заходів, спрямованих на протидію прояву глобальних екологічних проблем та їхніх наслідків. Насамперед це стосується змін клімату, у тому числі здійснення моніторингу за викидами вуглецю (Ambarwati, & Wicaksono, 2020, Wei et al., 2023) та інших забруднювачів атмосфери (оксидів сульфуру та нітрогену, озону, твердих часток тощо), поширення яких становить серйозну загрозу для здоров'я людини та негативно впливає на стан рослинного покриву, особливо сільськогосподарських культур і лісів (Rai, 2020). Екоконтроль активно запроваджується для вирішення екологічних питань, пов'язаних із розвитком окремих регіонів (He et al., 2018; Wang et al., 2020) та країн у цілому. У зазначеному аспекті, наприклад, позитивним є досвід Великої Британії (Abdel-Maksoud et al., 2021), Австралії (Heggen, & Sridharan, 2021), Канади (Henri et al., 2021), Індонезії (Sisdyani et al., 2020).

В Україні невід'ємною та важливою складовою реалізації державної політики із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів є діяльність Державної екологічної інспекції (ДЕІ) (Ofitsiyni sait Derzhavnoi ekolohichnoi inspektsii Ukrainy). До структури Державної екологічної інспекції України входять її територіальні органи, у тому числі Державна екологічна інспекція у Сумській області.

З урахуванням того, що Сумщина належить до числа регіонів, природні комплекси якого здавна зазнають суттєвого антропогенного впливу (Zarovidni skarby..., 2001), мають місце різні прояви наслідків антропопресії (Rehionalna dorovid..., 2021, 2022) та збільшення екологічних проблем на тлі впливу війни (Skliar, & Skliar, 2024), метою даної публікації було визначено: здійснити аналіз роботи Державної екологічної інспекції у Сумській області в умовах воєнного стану.

Матеріали і методи досліджень. Дослідження проведено за результатами опрацювання звітів про здійснення державного нагляду (контролю) ДЕІ у Сумській області, які оприлюднені на її офіційному сайті

(Ofitsiyni sait Derzhavnoi ekolohichnoi inspektsii u Sumskii oblasti). Узагальнення даних здійснювалося при використанні математико-статистичних методів (точкового оцінювання тощо) та прикладних комп'ютерних програм (STATISTICA, Excel).

Результати. До початку повномасштабного воєнного вторгнення росії переважна частина перевірок ДЕІ в Сумській області (планових та позапланових) проводилась у сферах поводження з відходами та хімічними речовинами, охорони водних ресурсів, атмосферного повітря, земельного фонду та надр. У 2021 році з 1553 перевірок (планових та позапланових) 412 було проведено у сфері поводження з відходами та хімічними речовинами (27%), водних ресурсів – 369 перевірок (24%), земельний фонд та надра – 289 (19%). У 2023 році проведено 1235 виключно позапланових перевірок переважно у сферах охорони рослинного світу – 671 (54%), рибних ресурсів – 171 (14%) та поводження з відходами та хімічними речовинами – 121 (10%) (рис. 1).

За результатами перевірок, проведених в умовах воєнного стану, було складено 769 протоколів про адміністративне правопорушення, з них 378 у 2022 році та 391 у 2023 році. У 2022 році 29% протоколів було складено у сфері охорони рослинного світу – 109 протоколів, з яких 79 зі сфери охорони лісів, 26% протоколів складено відносно видобутку рибних ресурсів – 98 протоколів, з яких 92 – браконьєрство, 22% протоколів складено у сфері поводження з відходами та хімічними речовинами – 84 протоколи, з яких 57 – промислові відходи, 16 – побутові відходи, 11 – пестициди та агрохімікати.

Порівняно з попереднім роком, за 2023 рік більша частина протоколів складена відносно незаконного видобутку рибних ресурсів – 168 протоколів (43%), у тому числі 164 – браконьєрство, близько 39% протоколів складені у сфері охорони рослинного світу – 152 протоколи, з яких 97 – незаконні рубки лісу. Разом з тим на сферу поводження з відходами та хімічними речовинами припадає лише 9% складених протоколів – 33 протоколи (побутові відходи – 24, пестициди та агрохімікати – 8, промислові відходи – 1) (рис. 2).

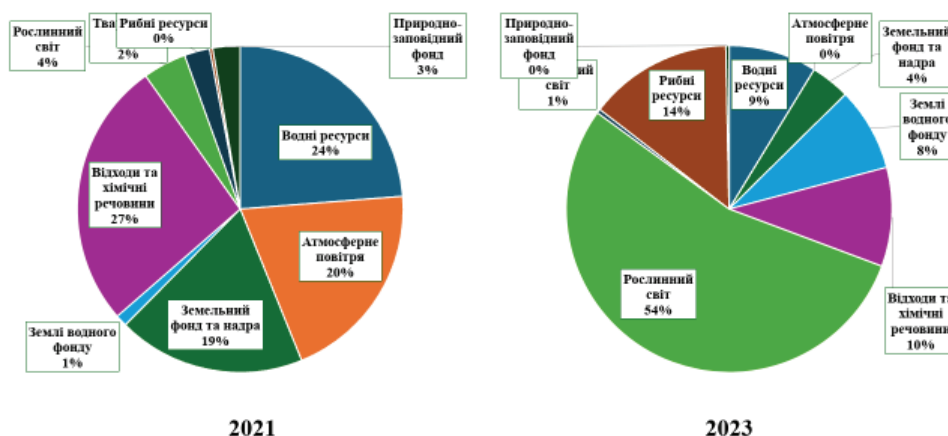

Рис. 1. Проведення перевірок ДЕІ в Сумській області за сферами контролю у різні роки

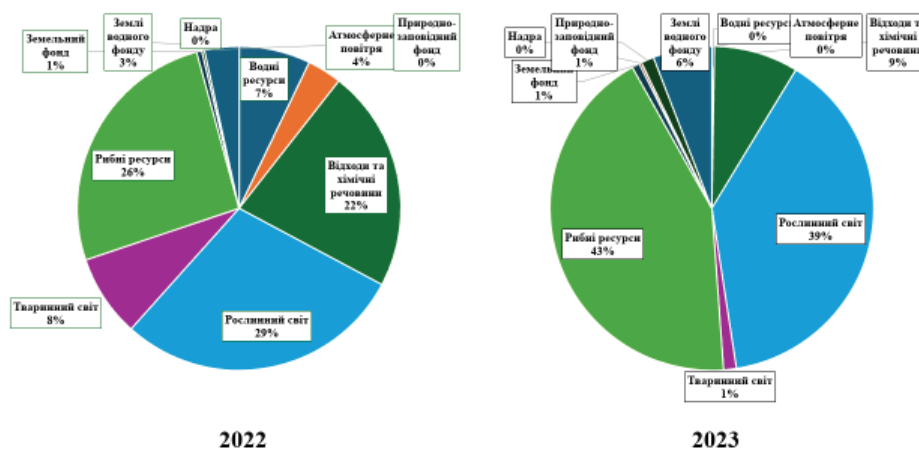

Рис. 2. Кількість складених протоколів про адміністративні правопорушення в різних сферах контролю

За результатами проведених у 2022–2024 рр. перевірок було накладено штрафів на загальну суму 282,597 тис. грн, з яких найбільше за порушення у сферах охорони рослинного світу – 154,224 тис. грн, поводження з відходами та хімічними речовинами – 39,083 тис. грн та охорони рибних ресурсів – 31,824 тис. грн (табл. 1).

У 2022 році сума накладених штрафів становила 110,789 тис. грн, з яких більша частина у сферах охорони рослинного та тваринного світів, рибних ресурсів та поводження з відходами та хімічними речовинами. Впродовж 2023 року та першої половини 2024 року переважна більшість штрафів накладена у вищезгаданих сферах, проте через відсутність планових перевірок

було накладено значно менше штрафних санкцій на стаціонарні джерела забруднення атмосферного повітря (підприємства, організації) та за порушення у сфері водокористування (порівняно з 2022 роком). Натомість зросла сума штрафів за порушення у сфері користування земельними ресурсами та землями водного фонду.

Від початку повномасштабного вторгнення росії в Україну, екологічною інспекцією здійснюється фіксація наслідків збройної агресії, визначення розмірів завданих доквітлю збитків та передача матеріалів до правоохоронних органів. За підрахунками екологічної інспекції, найбільших збитків завдано водним та земельним ресурсам. Станом на 01.01.2024 року збитки, спричи-

Таблиця 1

Накладено штрафів за результатами перевірок у 2022–2024 рр., тис. грн

Сфера контролю	Роки			Сума штрафів, тис. грн
	2022	2023	2024 ¹	
Водні ресурси	3,332	0,051	0,867	4,25
Атмосферне повітря	18,36	0	0,204	18,564
Земельний фонд	1,7	1,802	4,675	8,177
Надра	1,955	1,972	1,145	5,072
Землі водного фонду	0	1,7	0	1,7
Відходи та хімічні речовини	16,354	16,235	6,494	39,083
Рослинний світ	41,327	73,661	39,236	154,224
Тваринний світ	16,048	2,635	1,02	19,703
Рибні ресурси	11,713	10,744	9,367	31,824
Природно-заповідний фонд ²	-	-	-	-
Всього	110,789	108,8	63,008	282,597

Примітки: ¹інформація за січень-червень 2024 року; ² за порушення законодавства на об'єктах ПЗФ штрафи накладають судові органи, тому інформація про розміри накладених штрафів по ПЗФ відсутня в офіційних джерелах екоінспекції

нені забрудненням поверхневих водних об'єктів внаслідок бойових дій сумарно становили 1,834 млрд грн, загальна сума збитків через забруднення земельних ресурсів – 656,382 млн грн, атмосферного повітря – 222,224 млн грн (рис. 3).

Протягом 2022–2024 рр., довікллю в межах Сумської області було сумарно завдано збитків, не пов'язаних з бойовими діями, на суму 193,460 млн грн. Встановлено що найбільших збитків завдано внаслідок незаконного користування надрами на загальну суму 131739,518 тис. грн. Також суттєвих збитків завдано земельному фонду – 49824,276 тис. грн, рослинному світу – 4162,038 тис. грн, водним ресурсам – 3297,799 тис. грн та природно-заповідному фонду – 2664,979 тис. грн (табл. 2).

Інформація, наведена у таблиці 2 свідчить, що найбільших збитків надрам та земельним ресурсам було завдано на початку повномасштабного вторгнення.

У наступні роки ці показники значно зменшились. За 2 роки найбільших збитків водним ресурсам, атмосферному повітря, рослинному та тваринному світам, а також природно-заповідному фонду було завдано впродовж 2023 року. У першій половині 2024 року більша частина збитків була спричинена порушеннями у сферах охорони водних ресурсів та рослинного світу.

Обговорення. Проведений аналіз свідчить, що Державна екологічна інспекція України та її підрозділи в областях здійснюють свою діяльність відповідно до визначених законодавчих та нормативних документів (Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»; Положення про Державну екологічну інспекцію України; Положення про Державну екологічну інспекцію у Сумській області), забезпечуючи екоконтроль за дотриманням природоохоронного законодавства за використанням природних ресурсів і, у підсумку, – досягнення раціонального природокористування та збе-

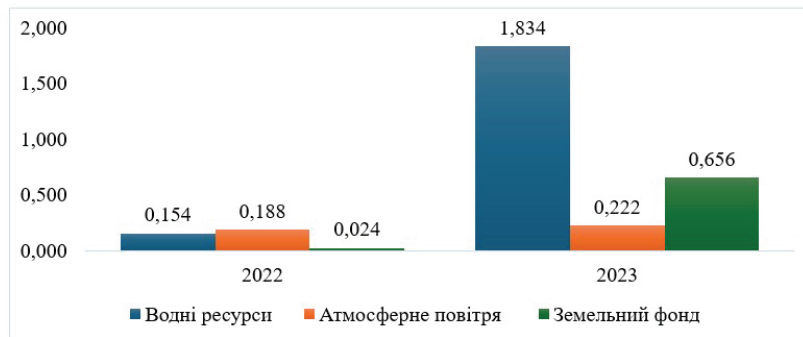

Рис. 3. Сума збитків, завданих довікллю внаслідок бойових дій у Сумській області, млрд грн

Таблиця 2

Розраховані збитки, завдані довікллю у 2020–2024 рр., тис. грн.

Сфера контролю	Роки			Сума збитків, тис. грн
	2022	2023	2024	
Водні ресурси	50,054	1938,098	1309,647	3297,799
Атмосферне повітря	0	201,588	0	201,588
Земельний фонд	47976,614	1835,417	12,245	49824,276
Землі водного фонду	0	0	0	0
Надра	131738,921	0,597	0	131739,518
Відходи та хімічні речовини	0	0	0	0
Рослинний світ	1535,468	2407,118	219,452	4162,038
Тваринний світ	40	52	0	92
Рибні ресурси	1025,922	432,719	18,972	1477,613
Природно-заповідний фонд	0	2664,979	0	2664,979
Всього	182366,979	9532,516	1560,316	193459,811

реження природи (Shkura et al., 2023; Samusevich et al., 2023a; Samusevich et al., 2023b; Rosokhata, 2024; Herasymchuk et al., 2024). В умовах воєнного часу одним із пріоритетних напрямків роботи стала оцінка впливу війни на стан довкілля та його компонентів (Fomenko, 2022; Patseva et al., 2022; Rosokhata, 2022; Alyonkin, 2024). При цьому особлива увага приділяється визначенню шкоди і збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії росії (Porjadok vyznachennia shkody i zbytkiv; Churylova, 2022; Kryshatal et al., 2022). Разом з тим виникає низка проблемних питань, обумовлених й недосконалістю методик, на основі яких визначається обсяг заподіяної шкоди (Churylova, & Strelnyk, 2022; Kucher, 2022; Veresha et al., 2023). Тому позитивним є поява нових підходів до оцінки збитків, завданих воєнними діями. Згідно методики, запропонованої Я.П. Дідухом (Didukh, 2022; Didukh et al., 2024), рекомендується застосовувати екосистемний підхід, а самі збитки для біорізноманіття оцінювати у балах за трьома критеріями: ступінь пошкодження, стійкість та вразливість екосистем. Застосування пропонованих новітніх підходів дозволить точніше та обґрунтованіше визначати обсяг збитків та, відповідно, сприятиме підвищенню ефективності діяльності екоінспекції.

Висновки. Не зважаючи на воєнний стан в державі, знаходження Сумської області на кордоні з агресором та мораторій на проведення планових перевірок дотримання природоохоронного законодавства під-

приємствами, установами та організаціями, Державна екологічна інспекція в Сумській області продовжує достатньо ефективно виконувати свої функції. Однак, в умовах воєнного стану змінилася структура проведених перевірок за ресурсами які контролює екоінспекція. До повномасштабного вторгнення більш збалансовано контролювалися питання, пов'язані з дотриманням природоохоронного законодавства у наступних галузях: поводження з відходами та хімічними речовинами, збереження водних, земельних ресурсів й охорони атмосферного повітря. Під час дії воєнного стану більше половини проведених заходів екоконтролю стосуються збереження рослинного світу. Значно зросла й кількість перевірок по збереженню рибних ресурсів. Під час проведення перевірок Держекоінспекцією в Сумській області фіксуються факти завдання збитків довкіллю держави як різними організаціями та громадянами, так і через бойові дії на території області. Протиправними діями громадян та організацій в межах Сумської області за 2022–2023 роки завдано загальних збитків довкіллю держави на суму близько 0,192 млрд грн. У той час у результаті російської агресії, за цей же період, шкода, нанесена довкіллю є у 16 разів більшою і склала в грошовому вираженні 3,078 млрд грн. Наведені факти є об'єктивним свідченням не лише важливості діяльності Державної екологічної інспекції у Сумській області, а й відображенням особливостей її роботи в сучасних умовах.

Бібліографічні посилання:

1. Abdel-Maksoud, A., Jabbour, M., & Abdel-Kader, M. (2021, January). Stakeholder pressure, eco-control systems, and firms' performance: Empirical evidence from UK manufacturers. In *Accounting Forum*, 45(1), 30–57. Routledge. doi:10.1080/001559982.2020.1827697
2. Alyonkin, O. (2024). Zabezpechennia prava na bezpechne dovkillia v umovakh voiennoho stanu [Ensuring the right to a safe environment under martial law]. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo*, 134(3), 15–25. doi: 10.31617/3.2024(134)02 (in Ukrainian)
3. Ambarwati, A., & Wicaksono, C. A. (2020). Relationship analysis of eco-control, company age, company size, carbon emission disclosure, and economic consequences. *The Indonesian Journal of Accounting Research*, 23(2), 293–324. doi: 10.33312/ijar.487
4. Churylova, T. M. (2022). Do pytannia vidshkoduvannia shkody dovkilliu Ukrainy, zavdanoi zbroinoiu ahresiieiu RF [To the issue of compensation for damage to Ukraine's environment caused by armed aggression]. *Tsinnisno-orientovanyi pidkhid v osviti i vyklyky yevrointehratsii: materialy III Vseukrainskoi naukovy-metodychnoi konferentsii*, m. Sumy, 18 chervnia 2022 r. Sumy : Sumskiy derzhavnyi universytet, 195–200 (in Ukrainian)
5. Churylova, T. M., & Strelnyk V. V. (2022). Problemy vidshkoduvannia shkody navkolyshnomu seredovyschhu Ukrainy, zavdanoi zbroinoiu ahresiieiu Rosiiskoi Federatsii [Problems of compensation for damage to the environment of Ukraine caused by the armed aggression of the Russian Federation]. *Ekolohichne pravo*, 3–4. 91–95. (in Ukrainian). doi: 10.37687/2413-7189.2022.3-4-4.18
6. Didukh, Ya. P. (2022). Ekosystemnyi pidkhid do otsinky zbytkiv, zavdanykh voennymy diiamy [An ecosystem approach to the assessment of damage caused by military actions]. *Visnik Nacional noi akademii nauk Ukraini*, 6, 16–25. (in Ukrainian)
7. Didukh, Ya.P., Sokolenko, U.M., Rasevych, V.V. & Havrylov, S.O. (2024). Metodyka rozrakhunku ekolohichnykh zbytkiv pryrodnykh ekosystem ta yikhnikh komponentiv [Methodology for calculating ecological damages of natural ecosystems and their components]. «Manuskrypt», Lviv-Kyiv, 67 (in Ukrainian).
8. Fomenko, V. (2022). Pravove zabezpechennia ekolohichnoi bezpeky v umovakh voiennoho stanu [Legal provision of ecological security in the conditions of martial law]. *Nauka i tekhnika sohodni*, 6 (6) (in Ukrainian). doi: 10.52058/2786-6025-2022-6(6)-407-418
9. Glicksman, R. L., Buzbee, W. W., Mandelker, D. R., Hammond, E., & Camacho, A. (2023). *Environmental Protection: Law and Policy* [Connected EBook with Study Center]. Aspen Publishing.
10. Gunarathne, A. N., & Lee, K. H. (2020). Eco-control for corporate sustainable management: A sustainability development stage perspective. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 27(6), 2515–2529. doi: 10.1002/csr.1973

11. He, L., Shen, J., & Zhang, Y. (2018). Ecological vulnerability assessment for ecological conservation and environmental management. *Journal of environmental management*, 206, 1115–1125. doi: 10.1016/j.jenvman.2017.11.059
12. Heggen, C., & Sridharan, V.G. (2021). The effects of an enabling approach to eco-control on firms' environmental performance: a research note. *Management Accounting Research*, 50, 100724. doi: 10.1016/j.mar.2020.100724
13. Heggen, C. & Sridharan, V.G. (2021). The effects of an enabling approach to eco-control on firms' environmental performance: a research note. *Management Accounting Research*, 50, 100724. doi: 10.1016/j.mar.2020.100724
14. Henri, J.F., Journeault, M., & Rodrigue, M. (2021). The domino effect of perceived stakeholder pressures on eco-controls. *Accounting and the Public Interest*, 21(1), 105-136. doi: 10.2308/API-2020-015
15. Herasymchuk, L.O., Patseva, I.H., Valerko, R.A., Malinovska, V.V., Lunova, O.V., Herasymchuk, L., Patseva, I., Valerko, R., Malinovska, V., & Lunova, O. (2024). Derzhavnyi nahliad za dotrymanniam vymoh pryrodookhoronnoho zakonodavstva na terytorii Zhytomyrskoi ta Rivnenskoj oblasti [State supervision of compliance with the requirements of environmental protection legislation on the territory of Zhytomyr and Rivne regions]. *Ekolohichni nauky*, 1(52), 2, 146–150 (in Ukrainian). doi: 10.32846/2306-9716/2024.eco.1-52.2.27
16. Hilborn, R., & Sinclair, A. R. (2021). Biodiversity protection in the 21st century needs intact habitat and protection from overexploitation whether inside or outside parks. *Conservation Letters*, 14(4). doi: 10.1111/conl.12830
17. Izrael, Y. A. (2012). *Ecology and control of the natural environment*. Springer Science & Business Media.
18. Kryshchal, T.M., Dulherova, O.M., Chuban, V.S. (2022). Derzhavne rehuliuвання pidkhodiv shchodo otsinky ekonomichnykh zbytkiv, zavdanykh Ukraini vnaslidok viiny. *Visnyk NUTsZ Ukrainy* [State regulation of approaches to the assessment of economic losses caused to Ukraine as a result of the war]. *Seriia: «Derzhavne upravlinnia»*, 1, 90–99 (in Ukrainian)
19. Kubacka, M. (2019). Evaluation of the ecological efficiency of landscape protection in areas of different protection status. A case study from Poland. *Landscape Research*.
20. Kucher, A. (2022). *Metodyka otsiniuvannya zbytkiv, zavdanykh zbroinoiu ahresiiem zemelnomu fondu ta gruntam: problemy ta napriamy vdoskonalennia* [Methodology for assessing damage caused by armed aggression to the land fund and soils: problems and directions for improvement]. *Journal of Innovations and Sustainability*, 6(2), 1–23 (in Ukrainian).
21. Liu, C., Yang, J., & Yin, L. (2021). Progress, achievements and prospects of biodiversity protection in Yunnan Province. *Biodiversity Science*, 29(2), 200. doi: 10.17520/biods.2020082
22. Naess, A. (2019). The deep ecology movement. In *Problems Of International Justice*, 144–148. Routledge.
23. Ofitsiynyi sait Derzhavnoi ekolohichnoi inspektsii u Sumskii oblasti [The official website of the State Environmental Inspection in the Sumy region]. [Elektronnyi resurs]. Access mode: https://deisumy.gov.ua/?page_id=25 (in Ukrainian).
24. Ofitsiynyi sait Derzhavnoi ekolohichnoi inspektsii Ukrainy [Official website of the State Environmental Inspection of Ukraine]. [Elektronnyi resurs]. Access mode: <https://www.dei.gov.ua/post/42> (in Ukrainian)
25. Panwar, R., Ober, H., & Pinkse, J. (2023). The uncomfortable relationship between business and biodiversity: Advancing research on business strategies for biodiversity protection. *Business Strategy and the Environment*, 32(5), 2554–2566. doi: 10.1002/bse.3139
26. Patseva, I. H., Alpatova, O. M., Demchuk, L. I., Kireitseva, H. V., & Levytskyi, V. H. (2022). Suchasnyi stan navkolyshnoho pryrodnoho seredovyscha v umovakh vplyvu viiny [The current state of the natural environment under the influence of war]. *Naukovo-praktychnyi zhurnal*, 302, 19–22 (in Ukrainian).
27. Polasky, S., Kling, C. L., Levin, S. A., Carpenter, S. R., Daily, G. C., Ehrlich, P. R., & Lubchenco, J. (2019). Role of economics in analyzing the environment and sustainable development. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 116(12), 5233–5238. doi: 10.1073/pnas.1901616116
28. Polozhennia pro Derzhavnu ekolohichnu inspektsiiu u Sumskii oblasti [Regulations on the State Environmental Inspection in the Sumy region] [Elektronnyi resurs]. Access mode: <https://www.dei.gov.ua/post/2560> (in Ukrainian)
29. Polozhennia pro Derzhavnu ekolohichnu inspektsiiu Ukrainy: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 19.04.2017 p. № 275 [Regulations on the State Environmental Inspection of Ukraine: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated April 19, 2017 No. 275]. [Elektronnyi resurs]. Access mode: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-n#Text> (in Ukrainian)
30. Poriadok vyznachennia shkody i zbytkiv, zavdanykh Ukraini vnaslidok zbroinoi ahresii Rosiiskoi Federatsii. [The procedure for determining damage and losses caused to Ukraine as a result of the armed aggression of the Russian Federation]. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 20.03.2022 r. № 326*. [Elektronnyi resurs]. Access mode: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-n#Text> (in Ukrainian)
31. Rai, P. K. (2020). Particulate matter tolerance of plants (APT1 and API) in a biodiversity hotspot located in a tropical region: Implications for eco-control. *Particulate Science and Technology*, 38(2), 193–202. doi: 10.1080/02726351.2018.1527800
32. Rehionalna dopovid pro stan navkolyshnoho pryrodnoho seredovyscha v Sumskii oblasti u 2021 rotsi [Regional report on the state of the natural environment in the Sumy region in 2021 y.]. [Elektronnyi resurs]. Access mode: <https://mepr.gov.ua/wp-content/uploads/2023/12/Sum2021-zi-zminamy.pdf> (in Ukrainian)
33. Rehionalna dopovid pro stan navkolyshnoho pryrodnoho seredovyscha v Sumskii oblasti u 2022 rotsi [Regional report on the state of the natural environment in the Sumy region in 2022 y.]. [Elektronnyi resurs]. Access mode: <https://mepr.gov.ua/diyalnist/napryamky/ekologichnyj-monitoryng/regionalni-dopovidi-pro-stan-navkolyshnogo-seredovyscha-v-ukrayini/> (in Ukrainian)
34. Rosokhata, D. (2022). Rol orhaniv ekolohichnoho kontroliu u fiksatsii voiennykh zlochyniv proty dovkillia na terytorii Ukrainy [The role of environmental control bodies in recording war crimes against the environment on the territory of Ukraine]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriia yurydychna*, 74, 139–146 (in Ukrainian). doi: 10.30970/vla.2022.74.139

35. Rosokhata, D. I. (2024). Efektyvnist zdiisnennia derzhavnoho ekolohichnoho kontroliu: teleolohichniy kontekst [Effectiveness of implementation of state environmental control: teleological context]. Aktualni problemy derzhavy i prava, 156–165 (in Ukrainian). doi: 10.32782/apdp.v101.2024.19
36. Samusevich, Y. V., Tenytska, I. A., & Seleznova, O. V. (2023a). Efektyvnist diialnosti ekolohichnykh inspektsii v Ukraini ta yii vplyv na finansove zabezpechennia ratsionalnogo pryrodokorystuvannia [The effectiveness of environmental inspections in Ukraine and its impact on the financial support of rational nature management], 4, 241–247. (in Ukrainian). doi: 10.32983/2222-0712-2023-4-241-247.
37. Samusevych, Ya., Tenytska, I., & Novykova, D. (2023b). Ekolohichniy kontrol, monitorynh ta audyt: normatyvno-pravove zabezpechennia ta mekhanizm realizatsii v Ukraini [Environmental control, monitoring and audit: regulatory and legal support and implementation mechanism in Ukraine]. Stalyi rozvytok ekonomiky, 2(47), 196–202 (in Ukrainian). doi: 10.32782/2308-1988/2023-47-28
38. Shkura, T. V., Homlia, L. M., & Sharova, T. M. (2023). Rol Derzhavnoi ekolohichnoi inspektsii v otsintsi yakosti navkolyshnoho seredovyscha [The role of the State Environmental Inspection in environmental quality assessment]. Global science: prospects and innovations. Proceedings of the 2nd International scientific and practical conference. Cognum Publishing House. Liverpool, United Kingdom, 10–14. (in Ukrainian)
39. Sisdyani, E. A., Subroto, B., Saraswati, E., & Baridwan, Z. (2020). Levers of eco-control and green behavior in medical waste management. International Journal of Energy Economics and Policy, 10(4), 194–204. doi: 10.32479/ijeep.9342
40. Skliar, V. H., & Skliar, Y. L. (2024). Problems of conservation and eco-control of the border territories of the nature-reserve fund in modern conditions. Bulletin of Sumy National Agrarian University. The Series: Agronomy and Biology, 55(1), 144–150. doi: 10.32782/agrobio.2024.1.19
41. Uralovich, K. S., Toshmamatovich, T. U., Kubayevich, K. F., Sapaev, I. B., Saylaubaevna, S. S., Beknazarova, Z. F., & Khurramov, A. (2023). A primary factor in sustainable development and environmental sustainability is environmental education. Caspian Journal of Environmental Sciences, 21(4), 965–975. doi:10.22124/CJES.2023.7104
42. Veresha, R.V., Kuchynska, O.P., & Kovtun, O.M. (2023) Ekotsyd u natsionalnomu ta mizhnarodnomu kryminalnomu pravi: suchasni vyklyky ta perspekty [Ecocide in national and international criminal law: modern challenges and prospects]. Uzhhorod National University Herald Series Law 2(78), 152–159 (in Ukrainian). doi:10.24144/2307-3322.2023.78.24
43. Wang, C., Yu, C., Chen, T., Feng, Z., Hu, Y., & Wu, K. (2020). Can the establishment of ecological security patterns improve ecological protection? An example of Nanchang, China. Science of the Total Environment, 740, 140051. doi: 10.1016/j.scitotenv.2020.140051
44. Wei, S., Wang, L., Jiang, W., Feng, L., & Feng, T. (2023). How eco-control systems enhance carbon performance via low-carbon supply chain collaboration? The moderating role of organizational unlearning. Corporate Social Responsibility and Environmental Management, 30(5), 2536–2554. doi: 10.1002/csr.2501
45. Yadav, S. P. S., Adhikari, R., Bhatta, D., Poudel, A., Subedi, S., Shrestha, S., & Shrestha, J. (2023). Initiatives for biodiversity conservation and utilization in crop protection: A strategy for sustainable crop production. Biodiversity and Conservation, 32(14), 4573–4595. doi: 10.1007/s10531-023-02718-4
46. Zakon Ukrainy «Pro okhoronu navkolyshnoho pryrodnoho seredovyscha» [Law of Ukraine "On Environmental Protection"]. [Elektronnyi resurs]. Access mode: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (in Ukrainian)
47. Zapovidni skarby Sumshchyny (2001). [Protected treasures of Sumy region]. Pid zah. red. d. b. n. TL Andriienko. Dzherelo, Sumy, 208. (in Ukrainian)

Skliar Yu. L., PhD (Biological Sciences), Associate Professor, Sumy National Agrarian University, Sumy, Ukraine

Berdin I.V., Student, Sumy National Agrarian University, Sumy, Ukraine

Skliar V. H., Doctor (Biological Sciences), Professor, Sumy National Agrarian University, Sumy, Ukraine

Implementation of eco-control on the condition of the environment in Sumy region under the conditions of martial law

One of the priority issues for modern society is the preservation of the environment. An effective means of its protection is the implementation of eco-control on the use of natural resources and the degree of anthropogenic pressure on them. In Ukraine, an integral and important component of the implementation of the state policy on state supervision (control) in the field of environmental protection, rational use, reproduction and protection of natural resources is the activity of the State Environmental Inspection. The purpose of this article is to analyze the work of the State Environmental Inspection in the Sumy region under martial law. The research was conducted based on the results of processing reports on the implementation of state supervision (control), which are published on the official website of the institution. It was established that before the start of the full-scale military invasion of russia, the majority of inspections of the State Environmental Inspection in the Sumy region (scheduled and unscheduled) were conducted in the areas of waste and chemical substances management, protection of water resources, atmospheric air, land fund and subsurface resources. In 2023, 1235 exclusively unscheduled inspections were carried out, mainly in the areas of flora protection – 671 (54%), fishery resources – 171 (14%) and waste and chemical management – 121 (10%). Compared to 2022, for 2023, most of the protocols were drawn up in relation to the illegal extraction of fish resources – 168 protocols (43%), about 39% of the protocols were drawn up in the field of flora protection – 152 protocols, while in the field of waste and chemical management substances account for only 9% of the compiled protocols – 33 protocols. According to the results of inspections carried out in 2022–2024, fines were imposed in the total amount of 282.597 thousand UAH, of which the largest amount was for violations in the areas of flora protection – 154.224 thousand UAH, handling of waste and chemical substances – 39.083 thousand UAH and protection

of fish resources – UAH 31.824.000. As of January 1, 2024, losses caused by the pollution of surface water bodies as a result of hostilities totaled 1.834 billion UAH, the total amount of losses due to pollution of land resources – 656.382 million UAH, atmospheric air – 222.224 million UAH. During 2022–2024, damage to the environment in Sumy region, not related to hostilities, in the amount of UAH 193.460 million was caused in total. In the conditions of wartime, one of the priority areas of work was the assessment of the impact of the war on the state of the environment and its components. At the same time, special attention is paid to determining the damage and losses caused to Ukraine as a result of russia's armed aggression. At the same time, a number of problematic issues arise, due to the imperfection of the methods on the basis of which the extent of the damage is determined. Therefore, the emergence of new approaches to the assessment of damage caused by military actions is positive.

Key words: *environment, natural resources, natural complexes, nature protection, nature reserve fund of Ukraine, eco-control, impact of war, damage assessment.*